

Ինչքն է որ ջուր տաքցընելու ամանը նեղ բերան մը որ ունենայ՝ ջրին բրբռացած ատենը երգելու պէս ձայն մը կը հանէ :

Վասն զի տաքցած օդը ջրին ընթացքներէն արգիլուելով՝ դժուարութեամբ ու ցատքըտելով կեցի ամանին նեղ բերանէն, եւ փչողական նուագարանի կամ սրնգի պէս սուլելու ձայն մը կը հանէ :

ԳՈՒՇԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ՕԴՈՅ

Ի ԶԵՌՆ ԿԵՆԴԱՆԵԱՅ, ՏՆԿՈՅ, ԶԱՆԳԱԿԱՅ, ԵՒ ԱՅԼՆ.

ԿԵՆԴԱՆՔ. — Շատ անգամ կենդանեաց, մանաւանդ որոճողներուն շարժմունքէն մթնոլորտին մէջ ըլլալու փոփոխութիւնները կիմացունին. օրինակի համար երբոր սկսին յանկարծակի ցատքըտել ու իրարու ետեւէն վազել :

Վիրգիլիոս լատին բանաստեղծն ալ այս բանս դիտեր էր, ու « Զեմ կարծեր, կըսէ, որ աստուածներն կենդանեաց կարողութիւն տուած ըլլան ապագան իմանալու, հապա երբ օդոյն մէջի գրտնուած շարժուն գոլորշիները ուրիշ ընթացք մը առնելով, հողմոց փոփոխական շնչմանցն համեմատ կը խտանան կամ կանգայտանան, կենդանիք այս այլ եւ այլ ազդեցութիւնները կը զգան, ու իրենց զգայուն գործարանները մերթ այս եւ մերթ այն տպաւորութիւնը կընդունին : Ասկեց է բոջուններուն դաշտաց մէջ երգելու ճողողելը, խաշանց ցատքըտելը, ու ազուալին ուրախութեամբ կանջուրոտելը »¹ :

Յզը դէպ ի երկինք կընայի, յետոյ կըսկսի մորբը լզել դէպ ի հակառակ կողմը :

Խոզը ուրախութիւն կըցուցընէ, աշխոյժ ու կայտառ կըլլայ, եւ կարծես քէ օդին խոնաւութենէն վրայի կարծր մորբն ալ կը կակրղնայ :

ԹՈՋՈՒՆՔ. — Թոջուններէն հանուած գուշակութիւններն անքիւ են. եւ բնապատումք ասոր պատճառ կուտան անոնց փետուրներուն խոնաւութեան ընդունակ ըլլալը, որ մէյմէկ անսխալ

օդաչափներ են, եւ կալած մաշկերնին բուլցընելով բոջնոց կիմացընեն օդոյն մէջ պատրաստուած փոփոխութիւնը :

Երբոր արագիլը (մարբը) ճահիճի մը եղերքը տխուր ու անշարժ կենայ, ցուրտի նշան է. իսկ երբոր սովորականէն աւելի շարժի ու կանչէ, անձրեւի նշան է :

Սիրամարգն ալ երբոր սովորականէն աւելի բարձր տեղեր ու գէ բոջըտիլ ու անախորժ ձայնովը երգէ, անձրեւի նշան է :

Նոյնպէս անձրեւ գալու նշան է երբոր դրախտապանը (եւլիկ գուշու) բարձր բոջի :

Երբոր սարեկիկը (խսփինոս) ձայնը անհամարնէ :

Երբոր երաշտահալին (ֆիլօրիա) ձայնը խարտոցի (էյէ) մը կը ճտայուն կամ նիգի (սիւրկիւ) մը կը նշնելուն նմանի :

Երբոր սագը (գազ) անհատ ձայնով գլուխ ցուցընէ :

Երբոր հաւը անշարժ կեցած՝ կտուցովը անդադար փետուրները քաշքշէ :

Երբոր որին կամ արջնագուալը (գարագարդա) երամովին դէպ ի բարձր ծառերը կամ աշտարակները բոջի :

Երբոր մաքալուկները (տաղ գըրլանդըճ) ամպերու մէջէն վար իջնան ու երամովին զանգակատուններու չորս դին բոջըտին :

Երբոր կատակը (աղած գագան, pivot) անախորժ ձայն հանէ որ մինչեւ հեռուն լսուի :

Իսկ երբոր բաղը կտուցովը բեւերը մաքրէ, կոունկը (բուրնա) ծովէն ցամաքը քաշուի, հողամաղը (գարապարագ) ծովէն փախչի, լորը առաւօտ ատեն կարկաչէ, հովի նշան է :

Երբոր անձրեւի ատեն բու բոջունը կանչէ, օդը բացուելուն նշան է, իսկ երբոր օդը բաց եղած ժամանակը կանչէ, նշան է անձրեւի :

Երբոր ազուաները (գարդա) իրարու հետ ծեծկուին, նշան է հողմոյ, եւ շատ անգամ՝ անձրեւի :

Երբոր ծիծառը (գըրլանդըճ) աղեղնածեւ բոջի, եւ բոջելու ժամանակ բեւերը առուակներու երեսէն բոջըտելու պէս ընէ, երկարատեւ անձրեւի նշան է : Իսկ երբոր գետնի վրայէն բոջի, ատեն ատեն կենայ ու անդադար կանչէ, յայտնի նշան է փոթորկի :

ՄԻՋԱՏՔ. — Երբոր անձրեւի վախ կայ, մեղուն կը վազէ փնթակը կըմտնէ :

Մըջիւնը շփոթած կերբայ կուգայ, ընելիքը չգի-

¹ Ոչ կարծեմ ի նոսա եւ աստուածատուր մըտաց հանճար, Կամ էիցքս խելամուտ գերաբաստիկ իմաստութիւն. Այլ յորժամ օդը եւ շարժուն հիւր երկնքնրաց փոխեն շաւիղ. եւ տամուկ շրնչմամբ ըզրոյլ մեղմէ, մայլէ զպինդ Արամազդ, Շըրջին զիմակ զիմակս ոգիք, եւ այլ բընդիւնք եւ մարմաջք Առժամայս ազդին ի սիրտ եւ յամպոց մէջ հողմայոյզ. Աստուտ հաւուցն ի դաշտ նըւագաւորն այն դայլայլիկք. եւ խայտալ անասնոց եւ ազուանոց փողից կայտիւր :

տեր, ձագերը կանոնէ կը տանի, որպէս զի մըջիւնոցը ջուր որ կոխէ՝ ազատին :

Որդերն ու սողունք գետնէն դուրս կեցին, որպէս զի ծակերնուն մէջ չխողովին :

Մընոյորտին մէջ ըլլալու փոփոխութիւնը բաւական ճիշդ կերպով կը յայտնեն նաեւ մամուլները : Թէ որ անձրեւի կամ հովի վախ ըլլայ, իրենց ուստայնը կամ բոյնը բռնող քելերը կը կարճեցընեն ու աւելի կը հաստատեն. իսկ երբոր քելերն երկայն ըլլան, անոնց երկայնութենէն կընայ իմացուիլ որ օդը մինչեւ տասը տասուերկու օր բաց պիտի մնայ : Թէ որ մամուլներն անհոգ ու անշարժ կենան, նշան է քէ յորդ անձրեւ պիտի գայ. իսկ երբոր անձրեւի ժամանակ գործունեութեամբ վեր վար շարժին, յայտնի նշան է որ անձրեւը շատ պիտի չտեսէ, օդը պիտի բացուի, ու երկարատեն հաստատ պիտի մնայ : Դիտուած բան է որ մամուլներն անվրէպ քսանեւջորս ժամուան մէջ փոփոխութիւն մը կընեն իրենց ուստայնին վրայ. քէ որ այս փոփոխութիւնը երեկուան դէմ ընեն, նշան է որ գիշերը պարզ պիտի ըլլայ :

Զուրհ. — Երբոր անձրեւային է օդը, անոյշ ջրի ձկները ջրէն դուրս կը ցատքեն՝ որ վրայի ճանձերն կամ միջատները բռնեն :

Խեցեմորթ. — Ամառն երբոր անձրեւի կամ փոթորկի վախ ըլլայ, խեցափարը (չաղանօս) կէսօրուան առնէ՝ պահուրտած ծակէն դուրս կեցէ. ուրիշ խեցեմորթները պատեանին կը գոցեն, եւ գորտը կը կոկոսայ :

ԿԱՆԱՅ ԳՈՐՏ. — Այս գորտը անտառներու, ցանկերու ու բանջարանոցներու եզերքը կը գտնուի, մինակ կը պտըտի, ծառերու վրայ կեցէ ու միջատներ կը բռնէ կուտէ, եւ հոն կանաչ տերեւներու մէջ կեցած կը սկսի կարկաչել, որ անձրեւ գալու նշան է : Շատ տեղ փոխանակ օդաջափի աս գորտը կը գործածեն այսպէս : Շիշի մը մէջ կեսէն աւելի ջուր կը լցընեն, քիչ մըն ալ աւազ, ու փայտէ սանդուխ մը կը դնեն. յետոյ այս կենդանի օդաջափը կը բռնեն, շիշին մէջը կը ձգեն, բերանն ալ մագաղաքով կամ բղբով կը գոցեն, եւ որպէս զի մէջը օդ բանի, մագաղաքը ծակ ծակ կընեն : Օդն աղէկ եղած ժամանակը գորտը ջրին տակը կը պահուրտի. երբոր օդը խոնաւ ըլլայ, սանդուխին վրայ կեցէ, եւ որջափ որ անձրեւին գալը մօտ ու յորդ ըլլայ, այնչափ աւելի վեր կեցէ : Իսկ երբոր փոթորկի նշան առնու, կը սկսի շիշին կողերը ճանկընտելով դուրս ելլելու ջանալ : Թէ որ տարին հինգ վեց անգամ ջուրն ու աւազը

փոխուին, եւ երբեմն իրեն ողջ միջատներ տրուին, այն բանտին մէջ հինգ վեց տարի կընայ ապրիլ, եւ բաւական ալ կընտանենայ :

ՏՈՒՆԿԻ. — Երիքովի վարդը խոնաութենէն տերեւները կը բանայ եւ չորութենէն կը կծկէ :

Առուոյտը փոթորկէ շատ կը վախնայ, եւ անոր ելլելէն յառաջ տերեւները կը կծկէ :

Ակակիան ալ առաջուց կիմանայ անձրեւին գալն եւ տերեւներն ու ծաղիկը կամ փոփէ :

ՄԱՅ. — Մազը, փետուրը, կետ (պալեան) ձկան ջրերն ու աղիքէ քելերը իրենց բարակութեանը, կակղութեանն ու չորութեանը համեմատ խոնաութեան շատ զգայուն են : Եղոտ մագերն այնչափ խոնաութիւն չեն բռներ. եւ այս դիտողութենէ ելած է, մագերու խոպոպիքը հաստատուն պահելու համար անոնց հոտաւետ իւղեր քսելը : Մագերուն բուլնայը յայտնի նշան է մընոյորտին խոնաութեանը : Այս տեսնելով 1788ին ձինեւրացի Սոսիւր բնագետը խոնաւաջափ գործիքը հնարեց, որ մընոյորտին մէջ եղած խոնաութեան աստիճանը կիմացընէ. մագի քելին մէկ ծայրը տեղ մը հաստատուած է, միւսին ծայրն ալ փոքրիկ ծանրոց մը կայ. մագին երկնայովն ու կարճընալովը ասեղ մը կը շարժի ու շրջանակի մը վրայ խոնաութեան ու չորութեան աստիճանները կը ցուցընէ : Մազն այս յատկութիւնը երկար ժամանակ կը պահէ. այս բանս փորձելու համար Եգիպտոսի մոմիաներուն մագովը խոնաւաջափ շինեցին եւ շատ լաւ յաջողեցաւ :

ԶԱՅՏ ՄԵՏԱՂԱՅ. — Հնչող մետաղները, մանաւանդ սղոնձի անագին հետ բաղադրութիւնը, որով զանգակները շինուած են, այնպիսի ձայն մը կը հնանեն որ լսողը մէկէն կիմանայ քէ մընոյորտը խոնաութեամբ լցուած է. ձայնին բրբռմունքը ընդհատ կը ըլլայ, եւ ձայնը կարծես քէ հակառակ կողմէն կուգայ : Ասկէ գատ, եոյն մետաղաց վրան ալ բաց կը ըլլայ, որ եւ բրբռմունքներուն այլալուրեանը գլխաւոր պատճառը կընայ :

Հօդէ, կաւէ, յախճապակէ ամանները, պատուհաններու ապակին, եւ խոհակերոցի աղը երբոր կը բրբռին ու տեսակ մը գոյորշի կը հնանեն, անձրեւի ու նաեւ սաստիկ փոթորկի նշան է :

ԿՐԱԿ. — Վառարաններու կրակն ալ մեզի կիմացընէ ինչ օդ ընելը : Երբոր տոգոյն է եւ ճարճատող, օդը գեշ է. երբոր բոցը բոջրտի, հով է. երբոր լոյսն կամ կրակը կայծեր հանէ, եւ կամ դժուարաւ վառի՝ անձրեւ պիտի գայ :